

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

1468

Vragen van het lid **Wörsdörfer** (VVD) aan de Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat en de Minister van Financiën over *het bericht «Four Trends that Blockchain will Dominate in Emerging Tech in 2019»* (ingezonden 28 december 2018).

Antwoord van Staatssecretaris **Keijzer** (Economische Zaken en Klimaat) mede namens de Minister van Financiën (ontvangen 7 februari 2019).

Vraag 1

Bent u bekend met het bericht «Four Trends that Blockchain will Dominate in Emerging Tech in 2019»?¹

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Deelt u de mening dat de ontwikkeling van blockchaintechnologie op korte termijn een vlucht zal kunnen nemen?

Antwoord 2

Het kabinet creëert in samenwerking met het bedrijfsleven en kennisinstellingen een zo goed mogelijk ecosysteem voor onderzoek en innovatie. Blockchain-technologie is een jonge technologie, die de tijd moet krijgen zich te bewijzen. In de OESO *Science Technology and Innovation Outlook 2018* wordt met betrekking tot blockchain en Distributed Ledger Technology (dit is decentrale opslag van transacties waarvan blockchain de bekendste verschijningsvorm is) opgemerkt dat er vele potentiële toepassingen bestaan, ook in de industrie, maar dat blockchain nog niet is volgroeid en dat veel toepassingen zich nog in de proof-of-concept fase bevinden. Dit is vergelijkbaar met de conclusie in de *Blockchain Global Survey 2018* van Deloitte. Volgens dit rapport bewegen toepassingen zich meer en meer in de richting van een doorbraak en ligt de focus nu op het identificeren en bouwen van praktische oplossingen. In het bericht «Four Trends that Blockchain will Dominate in Emerging Tech in 2019» wordt naar dit rapport verwezen.

¹ <https://blockonomi.com/four-trends-blockchain-emerging-tech-2019/>.

Vraag 3

Hoeveel geld wordt door Nederland beschikbaar gesteld om onderzoek naar blockchaintechnologie te financieren? Door welke departementen wordt hieraan een bijdrage geleverd?

Antwoord 3

De ministeries van OCW, EZK, BZK, IenW, LNV, FIN, JenV en VWS besteden, op basis van cijfers over 2018 en de begroting voor 2019, in totaal € 2,8 mln aan onderzoek naar blockchaintechnologie. Het genoemde bedrag is de investering in primair om onderzoek. Verkenningen of haalbaarheidsstudies ten behoeve van pilots of toepassingen vormen hier geen onderdeel van.

Vraag 4

Welke casus zijn uitgezocht voor de in uw digitaliseringsstrategie opgenomen «Actielijn 3 Blockchain» (onderdeel van de daar opgenomen actielijnen voor publiek-private samenwerking) waarmee een onderzoek wordt gedaan naar de ruimte die wettelijke kaders bieden voor het benutten van kansen van blockchain, voor het mitigeren van mogelijke risico's en aandachtspunten voor toekomstige wetgeving te verkennen? Kunt u daarbij aangeven wat de planning en gewenste output is? Wanneer wordt de Kamer hierover geïnformeerd? Bent u bereid om dan direct eventuele voorstellen te doen die helpen om blockchainontwikkeling in Nederland de benodigde ruimte te geven?²

Antwoord 4

In opdracht van het WODC (Ministerie van Justitie en Veiligheid) loopt het verkennend onderzoek «Blockchain en het recht». Het onderzoek gaat hoofdzakelijk in op een aantal algemene juridische vragen rondom blockchain op het terrein van het privaatrecht, het gegevensbeschermingsrecht en het bestuursprocesrecht.

Verder worden in dit onderzoek de volgende use cases onderzocht op de juridische vragen, die daaruit voortvloeien³:

1. Een door de overheid beheerd eigendomsregister (teboekstelling schepen);
2. Geautomatiseerde compliance en tegengaan administratieve lasten (schatkistbankieren bij nieuwbouw onderwijsinstelling);
3. Gebruik van smart contracts door private partijen;
4. Vervoer van afvalstoffen op grond van de Europese Verordening Overbrenging Afvalstoffen;
5. Vastleggen en delen van privacygevoelige gegevens door de overheid in kader Wet maatschappelijke ondersteuning.

Naar verwachting zal vóór het zomerreces een kabinetsreactie op het rapport volgen⁴.

In opdracht van NCTV (Ministerie van Justitie en Veiligheid) gaat de Dutch Blockchain Coalition (DBC) een aantal onderzoeksopdrachten uitvoeren met als aandachtsgebied cybersecurity in relatie tot blockchain. In 2018 is de opdracht uitgevoerd voor het ontwikkelen van een blockchain cybersecurity framework. Deze is eind 2018 opgeleverd. In 2019 wordt gestart met een tweetal opdrachten. Het eerste project is getiteld A Regulatory Governance Framework for Blockchain ingediend door The Hague University of Applied Sciences. Het tweede project is getiteld Keeping the Human in the Loop – Smart Governance for Smart Contracts.

² Kamerstuk 26 643, nr. 541, pag. 26.

³ Bijlage bij Kamerstuk 26 643 nr. 549

⁴ Voor wat betreft het thema blockchain en de financiële sector wordt verwezen naar het WODC-onderzoek «Cybercrime en witwassen» (2016) dat ingaat in op de juridische status van (en het toezicht) op cryptovaluta en op witwassen van cryptovaluta. Zie <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2540-criminele-dienstverlening-op-internet.aspx>. In het verband van witwassen is ook van belang Richtlijn (EU) 2018/843 van 30 mei 2018 (uiterste implementatiedatum 10-01-2020, onder meer Know-Your-Customer principe en melden ongebruikelijke transacties). Verder is relevant Kamerstuk 32 013, nr. 201 over regulering van crypto's. Zie ook het antwoord op vraag 11 en 13.

Vraag 5, 6, 7

Hebben partijen al gebruik gemaakt van de in de digitaliseringsstrategie gemelde mogelijkheid om bij de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en De Nederlandse Bank (DNB) vroegtijdig kennis te delen over wat speelt bij de marktintroductie van innovatieve financiële producten, diensten of bedrijfsmodellen via bijvoorbeeld blockchaintechnologie?⁵

Houden de AFM en DNB de ministeries van Financiën en van Economische Zaken en Klimaat op de hoogte van door partijen gedeelde kennis waar het ontwikkeling van blockchaintechnologie betreft? Zo ja, bent u bereid de Kamer te informeren over zaken waar partijen tegenaan lopen? Zo nee, waarom niet en bent u bereid bij DNB en de AFM hierom te verzoeken? Kunt u aangeven wat er gebeurt met door partijen met DNB en de AFM gedeelde kennis over bovengenoemde zaken?

Hebben DNB en de AFM naar aanleiding van met hen gedeelde kennis reden gezien invulling te geven aan het Regulatory Sandbox concept, dan wel bij eerder genoemde ministeries hierom verzocht? Zo ja, kan de Kamer hierover worden geïnformeerd?

Antwoord 5, 6, 7

DNB en de AFM zijn in 2016 twee initiatieven gestart: InnovationHub en het «Maatwerk voor Innovatie» programma. De AFM en DNB richten zich met deze initiatieven op het ondersteunen van marktpartijen op het gebied van wet- en regelgeving (zoals vergunningseisen).

Met de InnovationHub werken experts vanuit de toezichhoudende instanties samen om vragen te beantwoorden van innovatieve marktpartijen. Dit betreft vragen over het toezicht en over de toepasselijke wet- en regelgeving op innovatieve financiële producten en diensten. Waar het vragen omtrent mededingingsregels betreft neemt de ACM eveneens deel aan dit programma.

Het tweede programma, Maatwerk voor Innovatie, betreft een zogenaamde regulatory sandbox. De Kamer is hierover geïnformeerd in onder meer de brieven van 9 juni 2016, 21 december 2016 en 2 mei 2017 ⁶. In deze sandbox kunnen marktpartijen met een innovatief concept bij de toezichhouders een verzoek indienen, en bij eventuele knelpunten in wet- en regelgeving wordt beoordeeld of sprake is van een onnodige belemmering voor innovatie. Voor zover wet- en regelgeving hier ruimte voor bieden, en voor zover dit in lijn is met het doel van de wet- en regelgeving, kunnen de toezichhouders dan maatwerk bieden in de toepassing. Hiermee wordt marktpartijen de mogelijkheid geboden innovatieve concepten in de sandbox-omgeving te testen. Daarbij helpt de sandbox de toezichhouders kennis op te doen over innovatie en zo nodig een passende toezichtaanpak te ontwikkelen.

Sinds de start van InnovationHub in juni 2016 zijn er circa 600 vragen gesteld over verschillende onderwerpen, waaronder blockchain. Op de websites van AFM en DNB kan men een lijst met veel gestelde vragen aan de InnovationHub vinden. De toezichhouders geven hierbij aan regelmatig vragen over het gebruik van blockchaintechnologie te ontvangen. Echter, uit de bij de InnovationHub en Maatwerk voor Innovatie ingediende vragen is niet gebleken dat er onnodige belemmeringen in nationale wet- en regelgeving bestaan die de ontwikkeling van blockchaintechnologie in de financiële sector kunnen remmen. Desalniettemin gaat de Minister van Financiën onderzoeken in hoeverre Europese financiële regelgeving aangepast kan worden om bepaalde toepassingen van blockchaintechnologie de ruimte te geven (zie ook de beantwoording op vraag 11 en 13).

Vraag 8

Klopt het dat bedrijven die zich met blockchaintechnologie bezig houden moeilijk een bankrekening kunnen openen? Zo ja, wat is daarvan de reden? Spelen DNB en de AFM daarbij een rol en welke maatregelen zijn nodig om dit te vereenvoudigen en te versnellen?

⁵ Kamerstuk 26 643, nr. 541, pag. 27.

⁶ Kamerstuk 32 013, nr. 131, Kamerstuk 32 013, nr. 142 en Kamerstuk 32 013 nr. 143

Antwoord 8

Banken zijn wettelijk verplicht een risicogebaseerd klantenacceptatiebeleid te voeren. Dit houdt in dat potentiële klanten moeten worden geïdentificeerd en dat hun identiteit moet worden geverifieerd. Voorts dient de aard van de zakelijke relatie te worden onderzocht op het risico van witwassen, terrorismefinanciering of andere criminele activiteiten. Op basis van dit onderzoek moet de bank beheersmaatregelen vaststellen om eventuele risico's in te perken. Dit kan betekenen dat de dienstverlening door de bank wordt beperkt, of zelfs dat de klant wordt geweigerd.

Het is de Minister van Financiën en DNB niet bekend dat bedrijven die werken met blockchaintechnologie structureel problemen hebben met het openen van een bankrekening. Echter, er dient in dit kader onderscheid worden gemaakt blockchaintechnologie en de op deze technologie gebaseerde crypto's (ook wel cryptovaluta genoemd). Voor bedrijven die diensten verlenen op het gebied van crypto's geldt veelal een verhoogd witwas- en terrorismefinancieringsrisico. In het kader van de risicogebaseerde klantacceptatie kunnen banken derhalve terughoudender zijn in de acceptatie van bedrijven die zich met crypto's bezighouden.

Vraag 9

Wat is de stand van zaken met betrekking tot de concrete inrichting van het in de digitaliseringsstrategie aangekondigde door het kabinet in te richten loket waar ondernemers mogelijke belemmeringen in beleid en wet- en regelgeving kunnen melden?

Antwoord 9

Het loket is bijna ingericht en zal in februari 2019 operationeel zijn. Vanaf 1 februari kunnen ondernemers belemmeringen in beleid en wet- en regelgeving bij digitale innovatie melden. Op de Conferentie Nederland Digitaal in maart zal het loket onder de aandacht van het brede publiek worden gebracht.

Vraag 10

Zijn er al meldingen gedaan bij dit loket? Zo ja, welke belemmeringen in beleid en wet- en regelgeving zijn gemeld? Welke vervolgstappen zijn naar aanleiding van deze eventuele meldingen ondernomen? Bent u bereid de Kamer hierover te informeren?⁷

Antwoord 10

Er zijn nu nog geen belemmeringen gemeld. Bij de toekomstige rapportages over de Digitaliseringsstrategie zal ik uw Kamer informeren over de meldingen en de vervolgstappen die zijn ondernomen. De eerste rapportage zal voor de zomer aan uw Kamer gestuurd worden.

Vraag 11, 13

Ziet u heil in de in andere Europese landen aangekondigde regelgeving met het oog op ontwikkelingen in blockchaintechnologie, zoals de inmiddels in Frankrijk aangekondigde regelgeving om meer ruimte te geven aan blockchainontwikkelingen en bijvoorbeeld door op sandboxes in te zetten voor wat betreft Initial Coin Offerings (ICO's), en de mogelijkheden die Malta biedt met het oog op deze ontwikkelingen? Kunt u aangeven wat de positie is van Nederland met betrekking tot de blockchainontwikkelingen ten opzichte van andere landen in Europa en wereldwijd?

Kan de regelgeving over blockchaintechnologie uit Singapore als voorbeeld dienen voor Nederland?

Antwoord 11, 13

Er dient een onderscheid gemaakt te worden tussen blockchainteepassingen in het algemeen, en crypto's en ICO's. De Minister van Financiën gaat in zijn recente Kamerbrief over de regulering van crypto's in op de regulering van crypto's, en financieringsvormen waarbij crypto's gebruikt worden, waaronder ICO's.⁸ Deze brief is geschreven op basis van een adviesrapport van de AFM

⁷ Kamerstuk 26 643, nr. 541, pag. 28.

⁸ Kamerstuk 32 013, nr. 201

en DNB, waarin de toezichhouders eveneens hebben gekeken naar regelgevende kaders in andere landen, waaronder Frankrijk en Malta. De toezichhouders geven in hun advies aan dat crypto's en ICO's hoge risico's met zich meebrengen op het gebied van witwassen en terrorismefinanciering, consumentenbescherming (o.a. misleiding, fraude en manipulatie) en cybercriminaliteit. De Minister van Financiën geeft in zijn Kamerbrief aan een aantal acties te ondernemen, waaronder het instellen van een vergunningsplicht voor bewaarportemonnees en handelsplatformen voor crypto's, en het onderzoeken van aanpassingen van Europese en nationale regels om financieringsvormen waarbij crypto's gebruikt worden (zoals ICO's) waar nodig onder bestaande financiële regelgeving te brengen. De toezichhouders zien evenwel ook de potentie van sommige technologieën achter crypto's (waaronder blockchaintechnologie) voor bepaalde toepassingen. Daarom gaat de Minister van Financiën onderzoeken welke Europese financiële regelgeving aangepast kunnen worden om meer ruimte te geven aan de potentie van deze technologieën. Hierbij gaat het specifiek om toepassingen bij de kleinschalige verhandeling en de clearing en settlement van effecten. Daarnaast heeft de Minister van Financiën in zijn agenda toekomst financiële sector een aantal andere maatregelen aangekondigd om innovatie in de financiële sector te bevorderen, waaronder het uitvoeren van een onderzoek naar de efficiëntievoordelen van blockchaintechnologie in het betalings- en effectenverkeer.⁹

Singapore biedt ruimte aan de financiële sector om te experimenteren en is vooruitstrevend op het vlak van innovatie en digitalisering. De Monetary Authority of Singapore (MAS), de centrale bank van Singapore, biedt ruimte voor experimenten met Fintech, waaronder blockchain. Door middel van een regulatory sandbox wordt ruimte geboden om te experimenteren (en «live testen») met nieuwe financiële producten binnen een gecontroleerde omgeving voor bepaalde tijd. Zoals eerder aangegeven bestaan er in Nederland, met de InnovationHub en het Maatwerk voor Innovatieprogramma, vergelijkbare initiatieven. Overigens wordt in Singapore niet alleen in de financiële sector geëxperimenteerd met blockchain, ook in andere sectoren werkt Singapore aan blockchaintoepassingen (energie, onderwijs, etc).

Vraag 12

Welke stappen onderneemt u om ervoor te zorgen dat Nederland geen achterstand oploopt met betrekking tot blockchainontwikkelingen?

Antwoord 12

Nederland volgt de ontwikkelingen in de wereld op de voet. We nemen actief deel in EU fora, zoals het European Blockchain Partnership, het European Blockchain Observatory en het European Blockchain Forum. Daarnaast is Nederland aangesloten op blockchain ontwikkelingen bij de Wereldbank, de Verenigde Naties het WEF en de OESO. Bovendien zijn er bilaterale contacten over blockchain en handelsmissies met specifieke landen zoals Duitsland, Brazilië, Singapore en Zuid-Korea. Op nationaal niveau is het initiatief genomen om kennisinstellingen, bedrijven en de overheid bijeen te brengen in een public-private partnership. In dat kader functioneert de Dutch Blockchain Coalition. Die coalitie kent inmiddels rond de vijftig deelnemers en wordt internationaal gezien als een voorbeeld voor samenwerking.

⁹ Kamerstuk 32 013, nr. 200